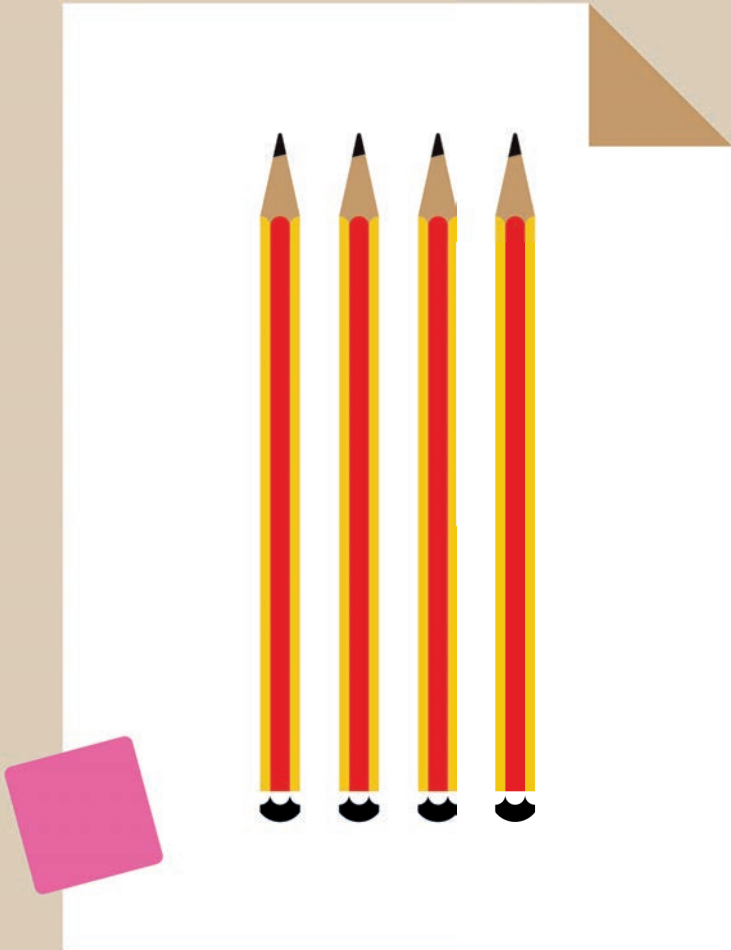

Santi Vila

**Un moment
fundacional**

Visions des del reformisme modern

Santi Vila

Un moment fundacional

Visions des del reformisme modern

Pròleg de Salvador Cardús

Il·lustracions de Perico Pastor

Pòrtic

Primera edició: maig del 2016

© Santi Vila Vicente, 2016

© del pròleg: Salvador Cardús i Ros, 2016

© de les il·lustracions: Perico Pastor, 2016

Drets exclusius d'aquesta edició:

Raval Edicions SLU, Pòrtic

Av. Diagonal, 662-664

08034 Barcelona

www.portic.cat

ISBN: 978-84-9809-368-1

Dipòsit legal: B. 7.631-2016

Fotocomposició: Àtona-Víctor Igual

Impressió: Egedsa

Queda rigorosament prohibida sense autorització escrita de l'editor qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra, que serà sotmesa a les sancions establertes per la llei. Podeu adreçar-vos a Cedro (Centro Español de Derechos Reprográficos, www.cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 47).
Tots els drets reservats.

SUMARI

Pròleg, <i>per Salvador Cardús</i>	9
Introducció. Temps idealistes	17

PRIMERA PART

«THERE IS ALWAYS AN ALTERNATIVE» O ÉS L'HORA DE TIRAR EL BARRET AL FOC?

1. El desencany	29
2. Una nova espiritualitat	33
3. Realment hem heretat un desastre?	39
4. La vida és millor que la utopia	43
5. Dificultats i desencanyats compartits	47
6. Problemes domèstics	57
7. La revolució del sentit comú o l'hora de visitar els valors que ens defineixen	67

SEGONA PART

DEU RAONS PER SEGUIR CREIENT

1. Llibertat, creativitat i geni individual	81
2. Societat civil forta i sentit de comunitat	95

SUMARI

3. Honestat	107
4. Seny. Discernir els signes dels temps	117
5. Rauxa. Ambició	125
6. Tolerància i compassió	139
7. Austeritat i radicalitat	149
8. Fe... però amb mesura!	159
9. Pragmatisme	171
10. Patriotisme	187

TERCERA PART

PER QUÈ CAL VIURE AMB OPTIMISME AQUEST MOMENT

1. El somni que dóna força	203
2. El procés, com a motor de participació i compromís cívic	209
<i>L'èxit del 9 de novembre del 2014</i>	217
<i>Participació i partits</i>	219
3. Continuadors d'una voluntat de ser	221
4. Una oportunitat per fer net	229
<i>Les eleccions del 27 de setembre</i>	233
<i>I dels vells partits, què en farem?</i>	235
5. La independència és una oportunitat per a un veritable moment fundacional: progrés i modernitat	239
Epíleg. Per acabar. «All we need is love!»	249
Bibliografia bàsica	255
Agraïments	261
Índex de noms	263

EL DESENGANY

Això de pensar i viure el present no ha estat mai fàcil. Per raons generacionals, recordo la indignació de Winona Ryder a *Reality bites* quan, el 1994, desenganyada per la fi de les seguretats bastides durant el convuls segle xx, llançava una atterridora pregunta al buit: «Com podem redreçar el desastre que hem heretat?». No devia ser un sentiment gaire diferent de la desorientació que vivien la generació dels meus pares, als anys cinquanta, tan ben encarnada per James Dean a *Rebel without a cause*, un film en què el jove Jimmy Stark buscava raons i es barallava a tort i a dret a la recerca del seu lloc en un món capaç d'oferir-li coses però no pas de donar-li sentit. I, encara que en unes circumstàncies radicalment diferents, aquest malestar tampoc no deu distar gaire del sentiment experimentat per la generació anterior, la dels joves que assistiren a l'enfonsament de les democràcies de base liberal i l'ascens del nazisme i del comunisme i que tan bé encarnen, a França, personatges com Emmanuel Mounier, Robert Aron o Pierre Drieu la Rochelle. Tots ells, joves amb ideologies diverses, però que, amb el denominador comú de pertànyer al grup dels *non conformistes*, plantejaren un veritable front comú contra «el desordre establert» que als seus ulls suposaven les institucions capitalistes i parla-

mentàries d'una societat liberal i individualista lliurada al nihilisme i el materialisme.

Segurament aquest darrer esperit d'indignació, ja no només generacional, sinó també dotat d'un fort component polític, és el més proper al que, en els nostres dies, els savis nonagenaris Edgar Morin i Stéphane Hessel han descrit per instar els joves de les noves generacions a indignar-se i buscar la via que pugui salvar la humanitat dels desastres que l'amenacen. Perquè, més enllà de l'inevitable disgust generacional que sempre comporta haver de trobar el teu lloc en un món que han dissenyat els qui t'han precedit, o de la ineludible angoixa existencial que suposa constatar que, com va escriure Ortega y Gasset, «no sabem el que passa i això és el que ens passa», certament la concurrència de crisis i dificultats econòmiques, socials i polítiques en els darrers anys han dut molts a parlar, no sols de la necessitat d'un canvi de govern, sinó també, literalment, de la fi d'una època, de moment tardoral o, per dir-ho en positiu, de la voluntat que s'iniciï una veritable *primavera* o moment fundacional en el terreny institucional, però també en els de l'economia, dels valors i dels costums que se'n deriven. La constatació, traumàtica i desoladora, que en els temps que ens toca viure difícilment la generació dels nostres fills tindrà millors perspectives de futur que la que van tenir els seus pares, ha situat la política i les institucions en el més gran dels desconcerts i descrèdits, especialment tenint en compte la seva precària capacitat de resposta i de generació d'alternatives. Per primera vegada d'ençà de la fi de la Segona Guerra Mundial, assistim al trencament de la premissa progressista que es mostrava convençuda de poder garantir un progrés social lineal i sostingut, segons la qual cada generació estava cridada a viure una mica més bé que l'anterior. Els joves d'Occident tenen més talent que mai, s'han

format i han viatjat més que mai i que ningú; viuen immersos en una contínua conversa global i estan en condicions de formar-se una notable i precisa idea del món i de les seves injustícies; tot plegat, compatible amb el fet que aquesta societat que els ha assegurat formació i coneixements fracassa, pel que sembla, a l'hora de generar noves i bones oportunitats de progrés personal i col·lectiu, com a mínim des dels paràmetres de seguretat que havien conegut els seus predecessors immediats. Fracassa en aquest punt, com fracassa davant les noves exigències de seguretat, ja no només a la feina, sinó també amb relació a la família, al lloc on poder arrelar físicament i desenvolupar un sentit de pertinença, o respecte a les amenaces del canvi climàtic sobre el medi ambient! I aquest és un fracàs percebut subjectivament, però que també té una base objectiva, especialment en societats sortides d'una guerra civil com la nostra; en la qual, per tant, el punt de partida de la generació dels nostres avis era especialment baix. Així, com ha explicat recentment Jordi Gual, economista en cap de CaixaBank, si la generació dels actualment jubilats va experimentar una enorme millora material en les seves vides, assistint a una multiplicació gairebé per sis dels nivells de renda, i va veure com els seus fills pràcticament la doblaven, el cert és que els seus néts, si hem de fer cas de les tendències actuals de creixement, amb prou feines podran aspirar a créixer poc més d'un punt i mig.

«Maman, j'ai peur», van *grafitar* a principis de segle uns joves quebequesos indignats amb la globalització. Com si el crit anés per a ells, els professors Albert Cortina i Miquel Àngel Serra, en el seu darrer i monumental llibre *¿Humanos o poshumanos? Singularidad tecnológica y mejoramiento humano*, han sentit la necessitat de dedicar l'obra als seus fills i a les generacions futures amb un «No tingueu por!» al fron-

tispici. I és que, encara que potser no ens ho havien explicat prou, el camí de la llibertat comporta inevitablement la fi de les seguretats. Fins i tot en una societat madura i acomodada. I així estem.

UNA NOVA ESPIRITUALITAT

Noti's, en aquest punt, que la majoria de les veus que s'han alçat en contra del (des)ordre establert no ho han fet motivades únicament pel que en podríem dir una nova versió més o menys rigorosa de la denúncia del capitalisme com a sistema nociu per a l'Univers, o per una nova reclamació de reduir la dependència econòmica dels combustibles fòssils per evitar l'escalfament del planeta, o ni tan sols per una simple crítica a una determinada acció de govern o arquitectura institucional injusta. Sota el guiatge d'un ampli espectre de filòsofs i polítics d'arreu del món, se'ns convida a donar inici a una veritable nova era —equiparable, per la seva ambició, només a les revolucions que van suposar la fi de l'esclavatge o, abans, al Renaixement—, la qual ha de començar amb un profund qüestionament de la sostenibilitat i el sentit de la vida occidental, per adoptar l'imperatiu moral de procurar ser feliços i solidaris planetàriament. És des d'aquesta perspectiva que personatges com Edgar Morin han escrit que «en nuestra época debería fraguarse un replanteamiento, más profundo incluso, que el del Renacimiento. Hay que repensarlo todo. Debemos volver a empezar». Rebecca Tarboton, durant dècades directora executiva de Rainforest Action Network, escriuria: «Hem de recordar que l'obra dels

nostres dies va més enllà del canvi climàtic. Cal que tinguem més amplitud i profunditat de mires. Del que parlem en realitat, si som sincers, és de transformar tot el que té a veure amb la manera com vivim en aquest planeta». Zygmunt Bauman, per la seva banda, després de denunciar el que considera que són les quatre grans mentides que ens allunyen del propòsit de dur «una vida bona», això és, l'error de creure que el creixement econòmic és l'única garantia de progrés, el miratge de pensar que el consum ens fa feliços, o els prejudicis sobre la naturalitat de les desigualtats socials, així com de la rivalitat i la competència com a generadors últims de justícia social, insta també a un canvi, segurament dolorós, dràstic i descoratjador, que ens dugui literalment a una nova manera de viure! En aquesta mateixa línia, Ricardo Petrella ja havia proposat «una nova narració del món», desmarcant-se de la fe en la tecnologia i la confiança en el capitalisme i desmentint la impossibilitat de construir una alternativa: «El gran desafiament mundial actual fa referència a la vida, al dret de tots a aquesta i a la seva supervivència sobre la Terra». Defensant el decreixement serè, ja fa uns anys i sense embuts, Serge Latouche havia parlat també de desengany i de la urgència de promoure nous valors: afany de veritat, sentit de justícia, responsabilitat, respecte de la democràcia, elogi de la diferència, deure de solidaritat, vida de l'esperit. Per a Latouche, «el canvi indispensable no és dels que es podrien resoldre amb una simple elecció fent pujar un nou govern o votant a favor d'una altra majoria. El que cal és quelcom més radical, ni més ni menys que una revolució cultural, que desemboqui en una refundació de la política». Des d'un cert eclecticisme ideològic, doncs, filòsofs i polítics occidentals insten a protagonitzar «una nova primavera», basada en una nova espiritualitat. Ho propugnen veus europees, però també altres persones i institucions d'arreu del planeta, igual-

ment desenganyades del miratge progressista d'Occident. Destaquí's, només a tall d'exemple, el discurs de Marlene Moses, ambaixadora de Nauru a l'ONU, que, indiferent a les grans dimensions dels seus interlocutors i parlant en representació dels estats en vies de desenvolupament de les petites illes del Pacífic, el 13 d'octubre del 2009 deixava clar que «els països desenvolupats han creat una crisi mundial basada en un sistema de valors defectuós. No hi ha cap raó perquè haguem d'obligar-nos a acceptar una solució sota l'influx d'aquest mateix sistema». El fet de ser la representant del tercer país més petit del món, després del Vaticà i de Mònaco, no va impedir a Moses desmarcar-se sense ambigüitats de la promesa de progrés i estil de vida de les velles nacions occidentals, en una crisi molt més profunda que la de la seva economia.

A Catalunya, pensadors com ara Raimon Pannikar, Xavier Rubert de Ventós, Francesc Torralba, Arcadi Oliveras, Josep Maria Mallarach o Jordi Pigem són alguns dels qui han abordat amb més radicalitat i rigor aquesta mateixa qüestió, advertint que, com a conseqüència de les múltiples crisis que vivim, el moment actual ha de ser interpretat com un veritable Kairós, «aquell instant privilegiat en què de sobte s'obren nous horitzons i noves possibilitats», com l'oportunitat de propugnar un estil de vida modest i auster, que s'adona que «menys és més» i renuncia joiosament a les seduccions del consumisme, en paraules de Pigem.

El denominador comú de tots aquests plantejaments radicals, en el sentit de procurar anar a l'arrel del malestar actual, és el convenciment que «les solucions no poden venir des de dalt», ni tenen a veure amb un receptari de solucions de dretes o d'esquerres segons les coordenades clàssiques, sinó més aviat amb l'exigència d'un compromís moral personal, aquest sí, realment revolucionari, així com amb la

confiança en la mobilització de les multituds com a veritable vector de canvi. En aquest nou relat, a més, destaca la vinculació indestriable entre compromís ambiental i compromís social, vistos com les dues cares d'una mateixa moneda.

Aplicat a la política concreta, en amplis sectors fa fortuna una nova expressió, l'honestisme, un moviment segons el qual la mesura de totes les coses és l'honestedat personal que precedeix qualsevol discussió política. «Venim a remoralitzar la vida pública», proclamarà Pablo Iglesias a la Puerta del Sol, davant de dues-centes mil persones exultants, el 29 de gener del 2015. «He abaixat el llistó», explicarà a *El País* un seguidor de Podemos, exmilitant d'Izquierda Unida, en aquell mateix acte; «la meva prioritat avui ja no és assolir la dictadura del proletariat. Ara per ara em conformo amb un país més decent [...] Em conformo amb un capitalisme en què, si els meus fills s'esforcen, els vagin bé les coses». Naomi Klein, la periodista canadenc mundialment coneguda pels seus llibres contra els perills de la globalització o l'escalament del planeta, escriurà a *Això ho canvia tot* que ja no creu ni en els multimilionaris ecologistes conversos, ni en els lideratges polítics unipersonals i messiànics. Per a Klein, és l'hora de les mobilitzacions ciutadanes i de donar llibertat a la imaginació política, única garantia de canvi social real. Cal fer-ho, a més, vinculant estretament la denúncia de l'ecocidi del capitalisme amb el combat de les injustícies i desigualtats socials: «Cap intent de llançar el repte contra el canvi climàtic tindrà fruit si no s'entén com a part d'una batalla molt més àmplia de cosmovisions, un procés per tornar a construir i reinventar la idea mateixa de collectivitat, d'allò que és comunitari, d'allò que compartim, d'allò que és cívica i d'allò que és dels ciutadans, després de tantes dècades d'atacs i negligència».

Finalment, és important destacar, com a novetat, l'ex-

tensió d'una «nova» ètica ecològica, en la qual convergeixen tradicions ideològiques i religioses molt diverses i que es distingeix pel reconeixement dels animals i les plantes, els boscos, els mars i les muntanyes, el conjunt dels éssers vius, en definitiva, com a fins en si mateixos. Queda així enrere la vella visió de base antropocèntrica, absolutament convençuda que l'home era l'espècie escollida, el principi i el final de totes les coses, i que la resta de mortals eren mers instruments al seu servei. Treballs pioners com els de Nicolás M. Sosa, a finals dels vuitanta del segle passat, i d'altres de més recents com els de Carme Velayos, José María García Gómez-Heras, Leonardo Boff o Norbert Bilbeny han incorporat definitivament la raó ètica a l'ecologia, en el seu intent d'harmonitzar la vida dels animals humans amb la resta d'éssers vius. En l'ètica cristiana, ja abans del papa Francesc i de la seva encíclica *Laudato si'* sobre la cura de «la casa de tots», han estat moltes les veus, també a Catalunya, sensibles a aquesta nova espiritualitat. Així, el bisbe Joan Carrera advertia ja el 2009 sobre la conveniència de «revisar com ens aproximem a la natura i a la resta d'éssers del nostre planeta. I veurem que no és gaire diferent de com ens acostem als nostres propis germans i germanes d'espècie; per tant, l'arrel del problema de les relacions interhumanes i de les relacions amb la natura és la mateixa. El nostre ambient cultural potencia el fet de pensar en primer lloc en nosaltres mateixos i no facilita ser conscients de la realitat de la interdependència de tots els éssers». A *Interdependientes y ecodependientes*, Jorge Riechmann advertia sobre sis sistemes de creences que ens allunyen d'una veritable ètica ecològica cap a la qual proposa tendir: les religions que ens descriuen com una «espècie elegida»; el racionalisme extrem que sobredimensiona la nostra capacitat de control; el culturalisme menystenidor dels nostres condicionaments biofísics; la voluntat de domi-

nació; la idealització del mercat com a regulador i solució a tots els mals i la idealització de la tecnologia.

En aquesta nova espiritualitat i ètica ciutadana, la revolució proposada reprèn el camí dels clàssics en la recerca d'una vida bona, pobra i austera, en harmonia fraternal amb el conjunt del planeta, talment com hauria reclamat sant Francesc d'Assís al segle XIII. No s'hi posen pas per poc!